

גון עידן לנצלנים

העסקת פלסטינים בידי ישראלים ובגדה המערבית

אבשלום בן צבי

מדיניות העסקת העובדים הפלסטיניים בישראל ועל-ידי ישראלים מפחיתה את שכרם, פוגעת בזכויותיהם ומחלישה אותם מול המעסיק, ובכך פוגעת בעובדים משני צדי הקו הירוק

אחרות. עם שיפור המצב הביטחוני בשנים האחרונות הולכים ועולים שוב מספרי הפלסטינים המועסקים בידי ישראלים ובסוף שנת 2011 הם הסתכמו בכ-28,000 מועסקים בישראל בהיתר, יותר מ-20,000 מועסקים בישראל שלא כחוק, וכ-27,000 מועסקים בידי ישראלים בשטחי הגדה המערבית (מאז שנת 2006 ישראל מונעת באופן גורף עבודת פלסטינים מרצועת עזה בתחומה).

היתרי העסקה כובלים

לכאורה, ובמיוחד מאז פסיקת בג"צ בשנת 2007, פלסטינים המועסקים בישראל או ע"י מעסיקי ישראליים בשטחי הגדה המערבית זכאים למלוא הזכויות בהתאם לחוקי העסקה בישראל. בפועל, הסיטואציה הייחודית של העסקתם יוצרת מציאות שונה מאוד.

מדינת ישראל נוקטת במערכת פיקוח מורכבת ומסורבלת על העסקת פלסטינים בתחומה באמצעות מתן היתרי העסקה, שמהווים גם אישורי כניסה לתחומה. מדיניות

המפגש המחודש בין הכלכלה הישראלית לכלכלה הפלסטינית בשטחים שכבשה ישראל בשנת 1967 ומדיניותה של ישראל בשטחים אלה בעשורים שלאחריה יצרו סיטואציה נרחבת של העסקת פלסטינים בידי ישראלים.

האבטלה הגבוהה יותר בשטחים שנכבשו, בצירוף הפער הגדול בפיתוח הכלכלי וברמת החיים, הפכו את העובדים הפלסטינים לכוח עבודה זול פוטנציאלי עבור מעסיקים ישראלים. הבחירה הישראלית שלא להוביל פיתוח כללי נרחב בשטחים אלה, לצד מתן חופש תעסוקה נרחב לפלסטינים בישראל ואצל מעסיקים ישראלים בשטחי הגדה המערבית ורצועת עזה, הובילו למצב של תלות הדדית של הכלכלה הפלסטינית והישראלית בתעסוקה נרחבת של פלסטינים בידי מעסיקים ישראלים שהגיעה בשיאה לכ-115,000 עובדים, שהיוו יותר משליש מכוח העבודה הפלסטיני.

בעקבות הסכמי אוסלו הוגבלה העסקת הפלסטינים בישראל בצורה דראסטית ומספר המועסקים צנח יותר ויותר תוך שהם מוחלפים במהגרי עבודה ממדינות

אבשלום בן צבי הוא חבר הקיבוץ העירוני "משעול" בנצרת-עילית, וכותב את יומן הרשת "עמדת תצפית": observpost.wordpress.com ו"ל:avshalombz@gmail.com

avshalombz@gmail.com

צילום: שירן בן-יעקב

נמוכות בצורה משמעותית. בתחרות לא הוגנת שכזו, רגליהם של מעסיקים ישרים בתחומי הקו הירוק נדחקות מפני מעסיקים נצלנים בישראל ובשטחי הגדה המערבית, והחקלאות והייצור התעשייתי המבוססים על העסקה נצלנית של כוח עבודה זול הולכים ומתבססים כצורה השולטת בענפי כלכלה מסוימים.

כאמור, מצב זה הוא תוצאה בלתי נמנעת מהפער בין הכלכלה הפלסטינית לזו הישראלית ומהיעדר אכיפה מספקת של דיני העבודה הישראליים על מעסיקים בשטחי הקו הירוק ובגדה המערבית. על מנת לשפר את המצב, על ישראל לעודד פיתוח של כלכלת ייצור פלסטינית מתקדמת שתייצר מקומות תעסוקה בשטחי הגדה המערבית ורצועת עזה כך שיפחת הצורך של הפלסטינים בהעסקה בישראל, ולשנות באופן דרסטי את מדיניות האכיפה שלה כך שיוטל פיקוח קפדני על עמידתם של מעסיקים ישראלים בדיני העבודה החלים עליהם. באופן זה יתבטל היתרון המובנה היום בהעסקה של עובדים פלסטינים ומהגרי עבודה על פני העסקתם של עובדים ישראלים. היעדר האכיפה בתחום זה הוא למעשה "כשל שוק" שנוצר בעקבות מדיניות ממשלות ישראל, ויוצר ביקוש מלאכותי לכוח עבודה פלסטיני וזר על חשבון העסקתם של העובדים הישראליים בתנאים הוגנים. לאחר שביקוש זה יתאזן מחדש בהתאם לצורך האמיתי של המשק הישראלי בעובדים שלא ניתן לגייס מתוך כוח העבודה הישראלי, מומלץ יהיה להשוות את תנאיהם של הפלסטינים שיועסקו בישראל לאלה של מהגרי העבודה ממדינות אחרות, אך להעניק להם קדימות על פניהם בקבלת היתרי העבודה, על מנת לפתח קשרי שכנות טובה עם הכלכלה והחברה הפלסטינית השכנה, שתלותה בישראל תפחת. צמצום הפערים בין הכלכלה הישראלית לפלסטינית יביא למצב בו שיתוף הפעולה ההדדי ביניהן יגבר. ///

עבור המעסיק, פער העלות גבוה אף יותר, מכיוון שתשלומי מעסיק שונים מעלים את עלות ההעסקה המינימלית החוקית לכ-210 ש"ח ליום עבודה, ומכיוון שיום העבודה של העובדים הפלסטינים מתארך לעיתים קרובות בשעות רבות ביחס ליום העבודה של עובד ישראלי.

מצב הפלסטינים המועסקים בידי ישראלים בשטחי הגדה המערבית חמור אף יותר: בהיעדר כמעט מוחלט של אכיפת דיני עבודה, הם חשופים לניצול בוטה ומניעת זכויות, ואף לתנאי עבודה ירודים, עקב היעדר אכיפה של תקני שמירה על איכות הסביבה ובטיחות בעבודה. שכרו הממוצע של עובד פלסטיני המועסק בידי מעסיק ישראלי בשטח הגדה המערבית מגיע לכ-80-60 ש"ח בלבד ליום עבודה בענף החקלאות, וכ-120-80 ש"ח בלבד ליום עבודה בענף התעשייה.

כלכלה פלסטינית מתקדמת - אינטרס ישראלי

עבור העובד השכיר הישראלי, הסובל מאחוז אבטלה גבוה למדי (במיוחד בפילוח גיאוגרפי) ומהיעדר אכיפה מספקת של דיני העבודה, מהווה התחרות מצד העובדים הפלסטינים פגיעה קשה נוספת בכוח המיקוח שלו אל מול המעסיק וביכולת שלו לשפר את תנאיו או אף לעמוד על קבלת זכויותיו המלאות. תחרות זו לאורך השנים הביאה לדחיקתם הכוללת של העובדים הישראליים מענפי כלכלה מסוימים, מכיוון שלא יכלו להתחרות בשכר הנמוך של העובדים הפלסטינים ושל מהגרי העבודה שהשתלבו בענפים אלה. מעבר לכך, מצב זה יוצר פגיעה קשה גם במעסיק הישראלי ההוגן בתעשייה ובחקלאות. הוא נאלץ להתמודד בשוק תחרותי אל מול מעסיקים אחרים, בסיטואציה המקנה יתרון מובנה למעסיקים נצלנים, ולייצור בשטחים על פני ייצור בישראל. מצב זה מעודד את העתקתם של מפעלים מתחומי ישראל אל שטחי הגדה המערבית, שם עלויות הייצור עבור המעסיק

לכאורה, ובמיוחד מאז פסיקת בג"צ בשנת 2007, פלסטינים המועסקים בישראל או ע"י מעסיק ישראלי בשטחי הגדה המערבית זכאים למלוא הזכויות בהתאם לחוקי ההעסקה בישראל

זו היא כוונה נדרש גם משיקולי ביטחון וגם מתוך הרצון לווסת את מידת העסקתם של מי שאינם אזרחי ישראל, בדומה למגבלות על מהגרי עבודה אחרים. על הסרבול וחוסר היעילות של מערכת זו תעיד העובדה שמכסות ההיתרים שקבעה המדינה לא נוצלו במלואן, בעוד שבמקביל מתקיימת העסקה נרחבת ללא היתרים ובניגוד לחוק. השפעה נוספת של מדיניות ההיתרים היא חשיפתם של העובדים הפלסטינים לניצול חמור. היתר העסקה ניתן למעסיק מסוים עבור עובד מסוים ומהווה למעשה כבילה של העובד למעסיק. העובד הפלסטיני אינו יכול לחפש עבודה בצורה עצמאית או להחליף מקום עבודה בהתאם לרצונו, מכיוון שהיתר העבודה שלו תלוי במעסיק. תלות זו מהווה כר נרחב לניצול בדמות אי-תשלום שכר מינימום, דיווח כוזב של שעות עבודה, הלנת שכר ואי-תשלום זכויות סוציאליות, גביית כסף מהעובד עבור היתר, ואף העברתו למעסיק אחר תמורת תשלום. בכל מקרה של סכסוך בין העובד למעביד, או אף של תאונת עבודה, יכול המעביד להביא לביטול היתר העסקה של העובד, לעיתים תוך שהוא גורם לסיווגו כ"מנוע ביטחוני", ובכך לפטר אותו ללא תשלום פיצויים, ואף למנוע את העסקתו בישראל בעתיד. בהיעדר היתר העסקה, לא יוכל העובד להיכנס לתחומי ישראל, ולכן יתקשה להגיש ולנהל תלונה משפטית כנגד המעסיק. איום זה בביטול היתר מעניק למעסיקים כוח רב אל מול העובד. עבור פלסטינים המועסקים בישראל ללא היתר, המצב קשה אף יותר. מכיוון שהם אינם עובדים באופן רשמי, הסיכוי שיזכו לשכר ראוי הוא אפסי, והם עלולים בכל רגע להיפס (או להיות מוסגרים בידי המעסיק אם יש לו עניין בכך) בידי המשטרה, דבר שיביא לגירושם בחזרה אל הגדה המערבית (לעיתים לאחר אישום פלילי ואף מאסר) ולמניעת יכולתם לקבל היתר עבודה בישראל בעתיד.

מצב זה מביא למציאות בה עובד פלסטיני בישראל המחזיק בהיתר צפוי להשתכר כ-141 ש"ח בלבד ליום עבודה (לעומת שכר המינימום הקבוע בחוק העומד על 164 ש"ח ליום עבודה), ועובד ללא היתר צפוי להשתכר כ-127 ש"ח בלבד ליום עבודה.

לקריאה נוספת:

העסקת פלסטינים בישראל ובהתנחלויות: מגבלות, כבילה ופגיעה בזכויות. נגה קדמן, קו לעובד, אוגוסט 2012